

O'SMIRLAR MAFKURAVIY IMMUNITETNI SHAKLLANTIRISH PSIXOLOGIK MUAMMO SIFATIDA.

M.Turdiyeva

Ikkinchi bosqich magistranti

Andijon davlat pedagogika instituti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7830550>

Annotatsiya: ushbu maqolada bugunning dolzarb masalasi o'smirlik yoshida mavkuraviy imunitetni shakllantirish masalasi yoritilgan. Mafkuraviy imunitetni shakllantirish — jamiyatning eng muhim vazifasi yoshlarning milliy his-tuyg'ulari, maqsad va intilishlari, ma'naviy-ma'rifiy va ruhiy-axloqiy darajasiga bevosita bog'liq ekanligi bayon etilgan.

Kalit so'zlar: milliy his-tuyg'ular, maqsad, ma'naviyat-ma'rifat, ruhiy-axloqiy, Immunitet, siyosiy, iqtisodiy bilim.

O'zbekistonimizni dunyodagi taraqqiy etgan davlatlardan biriga aylantirish uchun farzandlarimizda soglom e'tiqod va dunyoqarash, umummilliy birlik bo'lmog'i darkor. Ma'lumki, mafkuraviy imunitetning shakllanishi birdaniga yuz bermaydi. U milliy manfaatlar ustuvorligi nuqtai nazarini shakllantirish hamda o'smirlarning yangi, xolis bilimlarga ega bo'lishlari bilan amalga oshadi. Bu fan boshqa ijtimoiy-gumanitar fanlar bilan birgalikda yoshlarning siyosiy qarashlarini shakllantiradi hamda yot mafkuralarning ko'rinishlariga murosasizlikni tarbiyalaydi. Bunda milliy qadriyatlardan foydalanish alohida ahamiyat kasb etadi. Har bir fuqaro, yigit-qiz, o'quv guruhi, mahalla ahlining mafkuraviy imunitetini besh darajada baholash mumkin: birinchi daraja — fuqaro, yoshlar milliy goyamiz mohiyatidan xabardor emas; ikkinchi daraja — xabardor, lekin milliy goya chuqur anglanmagan; uchinchi daraja — bilim bor, lekin nazariy bo'lib, yoshlarimiz ularni kundalik hayotda qo'llashga qiynaladi; to'rtinchi daraja - milliy goya anglangan, goyaviy ta'sirni shaxsiy va milliy manfaatlar uyg'unligidan kelib chiqib baholay oladi: ichki va tashqi siyosiy, mafkuraviy ta'sirlarga qarshi zarur imunitetni namoyon qila oladi, biroq, boshqalarni bu ishga da'vat eta olmaydi; beshinchi daraja - yoshlar milliy goyani o'z e'tiqodiga aylantirgan va buni hamma joyda doimo qo'llaydi. Buzg'unchi mafkuraviy, siyosiy goyalarga qarshi faol kurashadi, boshqalarni ham shunga faol da'vat qiladi. Mafkuraviy imuniteti yuksak darajada shakllangan fuqaro atrofida gilarni ham goyaviy tarbiyalash salohiyatiga ega bo'ladi.[1] Millat manfaatlarini o'z manfaati, o'z manfaatini esa millat manfaatiga erishish sharti deb tushunadi. Shaxsning

ma'naviyatiga tahdid soladigan xavflar va ulardan o'zini ongli himoya qilish ko'nikmalari ta'lim-tarbiya, ota-onalar o'g'itlari, yaxshilik va yomonliklarni ko'rishi va bilishi jarayonida shakllana boradi. Bolaga ilk yoshidan boshlab nima yaxshi, nima yomon, ularga qanday munosabat bildirish kerak, degan savollarga asoslangan bog'cha, maktab tarbiyasi, undan keyin ijtimoiy tarbiya yo'lga qo'yilsagina har bir millat sog'lom, ishonchli, mustahkam immunitetga ega bo'ladi. Immunitet esa o'z navbatida odamni to'g'ri yo'ldan "ozish"dan, turli yo'llarga adashib, keyin pushaymon bo'lishlardan, baxtsizlikdan, millatni esa - parokandaliklardan, parchalanishlardan, sinfiy, mahalliy yoki boshqa bo'linishlardan asrab turadi. Demak, mafkuraviy immunitet - davlat va millatning ma'naviy birligi, ma'naviy sog'lomligini himoya qiluvchi g'oyaviy qalqon vazifasini bajaradi.[5]

Mafkuraviy immunitetni shakllantirish — jamiyatning eng muhim vazifasi yoshlarning milliy his-tuyg'ulari, maqsad va intilishlari, ma'naviy-ma'rifiy va ruhiy-axloqiy darajasiga bevosita bog'liq bo'lgan dolzarb hodisadir. Bugungi dunyodagi murakkab mafkuraviy vaziyat yoshlarimizda g'oyaviy immunitetni tarbiyalashni faollashtirishni talab qiladi. Bu O'zbekiston Respublikasi Prezidentining yoshlarimizda ishonchni, mustaqil, ijodiy fikrlashni shakllantirish, Vatanning taqdiriga mas'ullik hissini rivojlantirish va albatta, bizga yot bo'lgan odatlar va qarashlarga nisbatan sobit e'tiqodni yaratish zarurligi haqidagi haqqoniy fikrlarida o'z ifodasini topgan.

Mafkuraviy immunitet ma'naviy, ma'rifiy, siyosiy, iqtisodiy bilimlarni oddiygina qabul qilib olishini emas, balki ularni ongli ravishda tushunib etishni, bu bilimlardan zamonaviy ijtimoiy voqealarga mafkuraviy kurashlar voqeligidan kelib chiqib, munosabat bildirish ko'nikmalarini shakllantirish, ayrim nosog'lom g'oyalarga javob berish, uni qabul qilmaslik holatidir.[2]

Mafkuraviy immunitet muayyan g'oyalar to'qnashgan vaziyatlarda namoyon bo'ladi. Mafkuraviy immunitet fikriy jarayon natijasi bo'lganligi tufayli u ilmiy asoslangan, dalillar sistemasiga quriladi. O'smirlar mafkuraviy immunitetining tarkibini mafkuraviy bilim (vayronkor va bunyodkor g'oyalarning mohiyati, farqi haqidagi) (H) his-tuyg'u, (I) iroda, (K) ko'nikma va malakalar (M)tizimi tashkil qiladi. Mafkuraviy ko'nikmalar bilim, faoliyat va hatti-harakatlar birligida namoyon bo'ladi. Malakalar esa yot g'oyalar ta'siriga qarshi qaratilgan avtomatlashgan munosabat, adekvat yo'l va usullardir. Shu tariqa mafkuraviy immunitetning formulasini quyidagicha ifodalash mumkin:

Mafkuraviy ko'nikma va malakalarning hosil bo'lishida milliy g'oya negizlari muhim rol o'ynaydi. Agar mafkuraviy tahdid sezilganda, nima qilish kerakligini

o'ylab o'tirmay va ayrim harakatlarga alohida diqqat qilib o'tirmay g'oyaga g'oya bilan javob berish amalda bajarila boriladigan bo'lsa, mafkuraviy immunitet amaliy shakllandi, deb hisoblash mumkin. Milliy istiqlol g'oyalariga shaxsning ishonchi, mustahkam irodasi uning mafkuraviy immuniteti manbai hisoblanadi. Bunday mafkuraviy immunitetga ega bo'lgan shaxs yot mafkuralar ta'siriga berilmaydi, chunki Milliy g'oya mafkuraviy immunitetni shakllantirishda o'ziga xos imkoniyat va xususiyatlarga ega. Mafkuraviy immunitet milliy mustaqillikning afzalliklariga bo'lgan ishonchga quriladi. Bu ishonch esa ishontirish, tushuntirish natijasida hosil bo'ladi. Masalan, O'zbekiston - dunyoviy davlat. Dunyoviy davlat faoliyatining asosiy tamoyillari, afzalliklari ularni diniy davlat bilan taqqoslagandagina keng va to'liq tushunchalarni beradi. Bu dunyoviy milliy-demokratik tuzumning mohiyati va afzalliklarini anglab etishga olib keladi. Taraqqiyotning "O'zbek modeli" rivojlanishining umumiy qonuniyatlarini, hamda boshqa davlatlarda yuz berayotgan jarayonlar, hodisalarni qiyoslash, anglab etishga imkon beradi.[3]

Jamiyatning o'z ertasi va kelajagiga ishonchi o'z-o'zidan hosil bo'lmaydi. Buning zamirida millat baxt-saodati yo'lida, demak har bir fuqaro manfaatidan kelib chiquvchi maxsus faoliyat – mafkuraviy tarbiya yotadi. Mafkuraviy tortishuvlardagi g'oyani ommalashtirish uslublari – mafkuraviy tarbiya uslublari. Bu bahsda pirovard natijani ilmga asoslangan targ'ibot va tashviqot hal qiladi. Shu tariqa mafkuralar kurashi – g'oyalar targ'iboti va tashviqoti tortishuviga aylanadi. Jamiyatga yot mafkuralar o'z g'oyalarini birdaniga olib kira olmaydi. Ular avvalo mahv qilinishi kerak bo'lgan millat azaldan ishonib kelgan qadriyatlarga ishonchini, umidini so'ndiradi. Buning uchun millat ishonib kelgan qadriyatlar yomonlanadi, obro'sizlantiriladi. Natijada mafkuraviy immunitetni sindirishning birinchi bosqichi amalga oshadi – millat o'zi ishonib kelgan g'oyalar, qadriyatlarga befarq munosabatda bo'la boshlaydi. Bo'shliq ana shunday yaratiladi, "ochib olinadi".

Mafkuraviy bo'shliq hosil bo'lgach, endi uning o'rnini to'ldiruvchi yot g'oyalar jozibali tasvirlana boshlanadi. Buzg'unchi g'oyaga xos "yangilik" va u berayotgan va'dalar odamlar qulog'i va ko'zi orqali ong va qalbiga kira boshlaydi. Mafkuraviy bo'shliq shu tariqa to'ldirila boshlanadi. Yolg'on g'oya odamlar ongiga o'rnashsa, u ham amaliy kuchga aylanadi.

Hozirgi fan va texnologiyalar ravnaqi davrida boshqa kishilarning ongi va qalbiga yashirin, g'araz maqsad bilan ta'sir ko'rsatishni ifodalashda manipulyatsiya keng ishlatilmoqda. Ushbu vaziyatda shaxs va uning mafkuraviy immunitetiga ta'sir ko'rsatish jarayoni manipulyatsiya tushunchasida aks etadi.

Bunda birinchidan, “da’vatchi”ning ta’siri shaxsga nisbatan zo’rluk va kuch ishlatmasdan, balki ma’naviy, psixologik xususiyatga ega bo’ladi; ikkinchidan, bu ta’sirda asl maqsad yashirin qoladi. Shuning uchun ham “islom dini niqobida” degan ibora ishlatiladi; uchinchidan, g’oyaviy manipulyatsiya, zimdan ta’sir ko’rsatuvchidan mahorat va bilimni talab qiladi. Shunday ekan, g’oyaviy manipulyatsiyani mafkuraviy kurash, yot mafkuralar tomonidan qo’llanilayotgan ta’sir texnologiyasining tarkibiy qismi, deb atash mumkin. Ya’ni manipulyatsiya odamni u yoki bu ishni qilishga emas, (targ’ibot va tashviqotdan farqli o’laroq), balki shu ishni qilishga xohish, istak uyg’otishga xizmat qiladi. Shaxs psixoemotsional xolatlariga bevosita ta’siri natijasida filtrlanmagan g’oyalar kirshi mumkinligi ortadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

- 1.Karimov I.A. Vatan ravnaqi uchun har birimiz mas’ulmiz. – Toshkent.: O’zbekiston, 2001. T.9. -439 b.
- 2.Karimov I.A. Jamiyatni erkinlashtirish, isloxotlarni chuqurlashtirish, ma’naviyatimizni yuksaltirish va xalqimizning hayot darajasini oshirish-barcha ishlarimizning mezoni va maqsadidir. –Toshkent.: O’zbekiston, 2007, T. 15. -126 b.
- 3.Karimov I.A. Yuksak ma’naviyat - engilmas kuch. –Toshkent.: Ma’naviyat, 2008. -176 b.
4. Karimov I.A. Ozod va obod vatan, erkin va farovon hayot – pirovard maqsadimiz. – Toshkent.: O’zbekiston, 2000. T.8. -528 b.
- 5.Azizxo’jaeva N.N. Pedagogik texnologiya va pedagogik mahorat.–T.:TDPU, 2006.

